

УДК 343.9(477)

Прібиткова Наталія Олександрівна

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ПРОТИДІЇ ПРОЯВАМ РАСИЗМУ ТА КСЕНОФОБІЇ В УКРАЇНІ

Українському суспільству притаманний достатньо стабільний рівень етнонаціональної толерантності. Водночас прояви расизму та ксенофобії потребують рішучих кроків в напрямку протидії.

Слід зауважити, що Україна взяла на себе міжнародні правові зобов'язання, зокрема є учасницею декількох договорів з прав людини, які безпосередньо пов'язані з протидією расизму та ксенофобії, зокрема: Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод; Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права; Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання («Конвенція проти катувань»); Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Як член Ради Європи та ОБСЄ Україна ратифікувала чимало міжнародних документів, прийнятих європейською спільнотою з метою захисту вразливих категорій населення (мігранти, етнічні меншини) від проявів расизму та ксенофобії. Серед них: Декларація ЮНЕСКО про раси та расові забобони (1978 рік), Декларація ЮНЕСКО принципів толерантності (1995 рік), Європейська соціальна хартія (1996 рік). З метою запобігання поширенню ксенофобії, расистської та антисемітської інформації через комп'ютерні системи у квітні 2005 року Україна підписала Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, що стосується криміналізації дій расистського та ксенофобського характеру, вчинених через комп'ютерні системи.

Проте, державна політика з протидії расизму та ксенофобії носить в цілому декларативний характер, що проявляється у запереченні наявності або применшенні масштабів поширення та значущості відповідних негативних тенденцій у суспільстві, а також у невиконанні рекомендацій міжнародних інституцій та взятих Україною на себе зобов'язань з питань протидії цим негативним соціальним явищам.

Так, в рамках проведення в Україні адміністративної реформи зазнала змін інституційна організація впровадження державної політики протидії проявам расизму, ксенофобії та інших форм нетерпимості. Зокрема, ліквідовано Державний комітет у справах національностей та релігій, функції якого передані Міністерству культури України, а також діючу при ньому Міжвідомчу робочу групу з питань протидії ксенофобії, міжетнічній та расовій нетерпимості. Впродовж 2010 року у Департаменті кримінального розшуку МВС скасовано відділ, який фактично займався розкриттям злочинів, скоєних як іноземними громадянами, так і відносно іноземних громадян, злочинів на расовому ґрунті зокрема. Також розформовано Департамент моніторингу прав людини МВС України, що був утворений свого часу з метою протидії расизму та ксенофобії. Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації у вересні 2011 року дав негативну оцінку цим інституційним змінам та рекомендував українській стороні відновити діяльність ліквідованих структур.

Зазначені інституційні зміни негативно вплинули на діяльність вітчизняних правоохоронних органів у справі протидії проявам расизму, ксенофобії та інших форм нетерпимості в українському суспільстві. Зокрема, це стосується виконання «Плану заходів МВС України щодо протидії расизму та ксенофобії на період до 2012 року». Так, в Альтернативній доповіді щодо виконання Україною Міжнародної конвенції ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації зазначається про невиконання з березня 2010 року «Плану заходів МВС України щодо протидії расизму та ксенофобії на період до 2012 року».

Покращенню ситуації могла б сприяти координація та взаємодія вітчизняних правоохоронних органів з громадськими організаціями, що здійснюють моніторинг проявів расизму, ксенофобії та інших форм нетерпимості в українському суспільстві, здійснюють активну діяльність та накопичили значний досвід у сфері протидії цим явищам. Однак в Україні досі конструктивний потенціал співпраці органів державної влади з вітчизняними та міжнародними

громадськими організаціями у справі протидії проявам расизму та ксенофобії значною мірою ігнорується.

На державному рівні не існує жодної програми підвищення рівня толерантності в суспільстві та комплексного законодавства щодо державної політики протидії дискримінації, на расовому та етнічному ґрунті зокрема.

Пропагування міжетнічної та расової нетерпимості в мережі Інтернет активно використовується у сучасному світі. Також спостерігаємо значне зростання кількості Інтернет-сайтів, що пропагують ксенофобію, міжетнічну та расову нетерпимість. Інтернет стає ефективним засобом вербування нових членів до ультраправих організацій, а також організацій та координації їх діяльності.

Складність контролю та відстеження проявів расизму та ксенофобії в Інтернеті зокрема в соціальних мережах, зумовлено поширеною практикою знаходження їх серверів поза межами України, а відтак – притягнути авторів забороненого контенту до відповідальності практично неможливо.

Вітчизняними правозахисниками констатується і зростання в лавах працівників МВС проявів ксенофобії, агресії щодо іноземців, а також використання «мови ворожнечі» в публікаціях інформаційних ресурсів МВС України. Поширеною також залишається практика етнічного профайлінгу (затримання, перевірка документів тощо на підставі расової чи етнічної приналежності) у діяльності вітчизняних правоохоронних органів, що розцінюється як форма дискримінації в європейській правовій системі.

Враховуючи викладене, необхідно виокремити наступні заходи в рамках системної протидії расизму та ксенофобії:

1. Відновлення діяльності ліквідованих, або ж створення нових інституційних структур з протидії проявам расизму та ксенофобії в українському суспільстві.

2. Подання Кабінетом Міністрів України для внесення на розгляд Президентові України проекту «Стратегії боротьби з дискримінацією в Україні» та Плану заходів з її реалізації.

3. Безумовне виконання положень «Плану заходів МВС України щодо протидії расизму та ксенофобії на період до 2012 р», а також забезпечення підготовки та реалізації аналогічного документа на подальший період.

4. Запровадження в українському законодавстві адміністративної відповідальності за прояви ксенофобії, расової і релігійної нетерпимості, тобто фактично за початкову форму розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, що створить можливість ефективної протидії цим явищам ще на рівні «зародження» злочинів, передбачених ст. 161 КК України.

5. Державна підтримка громадських організацій, які реалізують проекти, спрямовані на виховання толерантності.

6. Розробка методики моніторингу ефективності соціальної реклами, яка спрямована на підвищення рівня толерантності, запобігання проявам расизму та ксенофобії в Україні, а також її запровадження в інформаційний простір держави.

7. Внесення до Програми молодіжної політики заходів, які мають на меті протидію поширенню расизму та ксенофобії. Мається на увазі заходи, які підготовлені відповідно до програми розвитку молодіжної політики ЄС на 2007-2013 рр. «Молодь у дії», прийнятої Європейською комісією у справах освіти і культури та до декларації «Майбутнє молодіжної політики Ради Європи: порядок денний 2020», яка була прийнята на 8-ій Європейській міністерській конференції з питань молоді, що проходила в Києві 10-11 жовтня 2008 року.

Викладені міркування окреслюють широкий спектр теоретичних та науково-прикладних завдань, спрямованих на подальше формування державної політики в галузі протидії проявам расизму та ксенофобії, розробки ефективних заходів превентивного характеру та залучення широкого кола фахівців до роботи у цьому напрямку.